

SENNETH EN COBB: THE HIDDEN INJURIES OF CLASS

EEN BESPREKING

Christien Brinkgreve

Van de vele boeken die er op het ogenblik over arbeiders verschijnen wordt over The Hidden Injuries of Class van Richard Senneth en Jonathan Cobb (1) bij uitstek lovend gesproken. Zo eindigt Murray Kempton zijn bespreking van dit boek in de New York Review of Books - waarin overigens ook een voorpublicatie van m.i. het beste gedeelte uit het boek verscheen (2) - als volgt: "... Senneth and Cobb, in hope as well as sorrow, have made us think about workers' lives and our own in ways vastly more intimate and inspiring than any of the writers who have lately been attending to the working class". Is deze juichende toon terecht? Wat komen we te weten van het leven van arbeiders en van de samenleving waarvan zij deel uitmaken? (3).

Het boek gaat niet zo zeer over materiële uitbuiting en onderdrukking (4); in dat opzicht zijn de kondities volgens de schrijvers aanzienlijk verbeterd voor de meeste arbeiders; het gaat nu eerder om andere problemen. Ze beschrijven de "burden of class" in termen van de dagelijkse vernederingen die arbeiders ondergaan, hun gebrek aan zelfvertrouwen, hun gevoelens van waardeloosheid, onbekwaamheid, minderwaardigheid: dat zijn de "verborgen wonden" die het leven van arbeiders pijnlijk maken.

Het is niet altijd even duidelijk hoe deze verwondingen worden opgelopen, of door wie ze worden toegebracht. Senneth en Cobb stellen hier overwegend "de maatschappij" voor aansprakelijk, maar - nog afgezien van het misleidende van een dergelijk reïficeren - blijkt uit geciteerde interviewfragmenten dat mensen zelf hun situatie niet in dergelijke termen ervaren. De klacht door anderen vernederd te worden, "being treated like nothing", komt steeds terug in de gesprekken; "...the bank treated us like criminals for missing the payments during Joe's layoff, they had no right to treat us that way, don't you think?" (Sennett en Cobb, 1973, p.32) (5). De volgende beschrijving van Sennett en Cobb toont duidelijk om welke vernederingen het gaat, en op welke wijze getracht wordt een gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen te krijgen.

"When Kartides first began work as a maintenance man, he lived in an apartment where he received strict instructions to use the back door, and never let his

children play on the empty lawn surrounding the building. He reacted to this impersonality by making heroic efforts of time, work, and personal sacrifice so that he could own a home of his own. His hope was that by freeing himself from other people's interferences, he could feel more confident about himself" (p. 48).

Uit de meeste beschrijvingen blijkt men echter zichzelf de schuld te geven van dergelijke vernederingen en van een als minderwaardig ervaren positie. Zo zegt een vuilnisman:

"Look, I know it's nobody's fault but mine I got stuck here where I am, I mean ... if I wasn't such a dumb shit ... no, it ain't that neither ... if I'd applied myself, I know I got it in me to be different, can't say anyone did it to me" (p. 96).

De val waarin deze arbeiders zitten wordt door Sennett en Cobb goed beschreven. Het konflikt dat ze ervaren tussen de ideologie van gelijke kansen en het vernederende karakter van hun werksituatie, lossen ze op verschillende manieren op. Door hard te werken proberen ze een respectabeler positie te bereiken. Soms geven ze veel geld uit aan luxe-artikelen, een van de weinige middelen om zich het respect te verwerven dat ze langs andere weg niet kunnen bereiken. Toch wordt op deze wijze een stelsel in stand gehouden waarin ze zich weinig gerespekteerd voelen, waardeloos en onbekwaam. Er rest hun nog één hoop: dat het hun kinderen anders zal vergaan. "I was just stupid, I didn't care.. If I hadn't quit school to make a fast buck, I wouldn't be where I am today ... But my kids is going to be different" (p. 187). Voor deze hoop offeren ze veel op (6). Vaak zijn ze nauwelijks thuis door het lange overwerk; veel ontszeggen ze zichzelf om een opleiding voor hun kinderen te kunnen bekostigen. Dit wegcijferen van zichzelf ten bate van hun kinderen geeft hen wel het recht - zo vinden ze - op dankbaarheid en gehoorzaamheid, het recht om te eisen dat hun kinderen doen waar zij zelf de kans niet voor hebben gekregen: opklimmen tot een positie waarin ze wél gerespekteerd worden. De gevolgen van een dergelijke gezinssituatie zijn vaak tragische voor alle betrokkenen. Kinderen voelen zich belast door de verwachtingen die de ouders van hen hebben: verwachtingen van de goede positie die ze later zullen krijgen, en verwachtingen van gehoorzaamheid en dankbaarheid voor alles wat de ouders voor hen gedaan hebben. De kans op spanningen, teleurstellingen en schuldgevoelens is groot:

"The son thus feels betrayed because his father has taken him on a 'guilt trip'. The father, however, also

feels betrayed, by his boy's refusal to say or show that he is grateful for what the father has done. The ungratefulness of a child who has advantages the father lacked, where the advantages were earned by the father's own sacrifices - this seems to him like ultimate injustice" (p. 134).

Niet alleen is het problematisch als de kinderen de verwachtingen niet waarmaken door bijvoorbeeld van school af te gaan; als de kinderen wél een opleiding volgen kan dat de ouders de angst bezorgen dat de kinderen op hen neer zullen kijken. Bovendien is het 'white-collar work' de laatste vijftig jaar in status gedaald: de lagere routinebaantjes zijn zeer sterk in aantal toegenomen; als een 'white-collar' baan ten slotte - vaak na vele(r) inspanningen - binnen bereik is gekomen, valt het werk dan ook nog vaak tegen: "... one feels frustrated pushing papers as a clerk.." (p. 185).

Tragisch is ook dat gevoelens van minderwaardigheid al jong worden overgedragen. Vernederingen die volwassenen treffen (zoals het verbod de voordeur te gebruiken) raken ook hun kinderen. Op school ervaren de kinderen ook al vroeg dat ze beoordeeld worden en falen. Aan kinderen die het best beantwoorden aan de normen voor schoolprestaties - zo schrijven Sennett en Cobb - wordt extra aandacht gegeven en de anderen blijven onopgemerkt; in een paar jaar tijd - overigens een mooi voorbeeld van een 'self-fulfilling prophecy' - is er een duidelijke kloof gegroeid tussen de 'many' en de 'few' van wie verwacht wordt dat ze iets 'van zichzelf' zullen maken.

Sennett en Cobb zijn er m.i. goed in geslaagd de vernederingen te beschrijven die arbeiders in hun dagelijks leven ondergaan, en de verinnerlijking van deze vernederingen tot gevoelens van minderwaardigheid; een minderwaardigheid waar men zich zelf de schuld van geeft. Er zijn echter ook veel passages aan te wijzen waar ik grote bezwaren tegen heb. Deze gelden vooral de weinig genuanceerde wijze waarop Sennett en Cobb de mogelijke oorzaken van het zo genuanceerd beschreven leed in hun beschouwing betrekken.

Ik schreef al dat Sennett en Cobb herhaaldelijk de maatschappij verantwoordelijk stellen voor de "verborgen verwondingen"; een goed voorbeeld van hun zienswijze biedt het volgende citaat: "... society injures human dignity in order to weaken people's ability to fight against the limits class imposes on their freedom" (p. 153); een dergelijk verzelfstandigen van de maatschappij maakt het onduidelijk dat het om mensen gaat die elkaar in hun waardigheid aantasten.

Herhaaldelijk blijkt de afkeer van Sennett en Cobb voor mensen die zich willen onderscheiden; het lijkt wel of verschillen tussen mensen op zichzelf al als kwetsend worden ervaren, of de verwondingen daardoor teweeg worden gebracht. Zo schetsen ze een situatie waarin een vrouw een konflikt voelt tussen enerzijds solidariteit met haar vriendinnen door hun racistische denkbeelden te delen, anderzijds het uiten van progressieve ideeën over rasrelaties wat Sennett en Cobb interpreteren als meeheulen met de (verondersteld) progressieve interviewer; door dit laatste te doen onderscheidt zij zich van de anderen en bezorgt hen gevoelens van minderwaardigheid. Op het feit dat racistische houdingen ook kwetsend kunnen zijn gaan Sennett en Cobb niet in; ook niet op de eventuele gevolgen van andere vooroordelen en rankunes die ze noemen, zoals tegen steuntrekkers en tegen mensen die minder netjes zijn op huis en kinderen.

Zo negatieve stereotypen over arbeiders niet weerlegd kunnen worden, dan wordt alles gedaan om ze begrijpelijk te maken en ze - lijkt het wel - zo te rechtvaardigen; je krijgt de indruk dat het boek bedoeld is voor linkse intellectuelen om hen uit te leggen waarom arbeiders soms racistisch en bekrompen gedrag vertonen, zo weinig meedoen aan de taak die die intellectuelen voor hun ontworpen hadden.

De strijd tegen onderscheidingen vindt plaats op vele fronten. Zo zijn IQ-testen verdacht: dit klassificeren "causes a few people to stand out as belonging to special classes of high or low, while the great majority are relatively indistinguishable in the middle" (p. 61), en dat kan de gelijkheidsgedachte verstoren; hiermee verwarren Sennett en Cobb m.i. een feitelijke konstatering omtrent intelligentieverschillen met een ethisch principe voor een betere regeling van relaties tussen mensen. Bovendien gaat het eigenlijk niet zozeer om verschillen tussen mensen zonder meer, maar om de wijze waarop mensen die verschillen ondergaan. Alle samenlevingen worden gekenmerkt door verschillen tussen mensen, zonder dat dit altijd als kwetsend wordt ervaren. Maar in een samenleving als de Amerikaanse, waarin een gelijkheidsethos heerst en waarin verondersteld wordt dat iedereen verantwoordelijk is voor zijn eigen sociale positie, worden verschillen als teken van minderwaardigheid gezien.

Het materiaal waarop Sennett en Cobb hun beschrijvingen en interpretaties baseren, bestaat uit intensieve open gesprekken met 150 arbeiders uit Boston, 'blue-collar workers', met uitzondering van enkelen uit de 'lower middle class'. Bij de selectie van hun informanten hebben ze niet gestreefd naar representativiteit ten

opzichte van Boston, of Amerika, hoewel ze in grote mate generaliseren door uitspraken te doen over de arbeiders in de industriële, en ook de post-industriële samenleving. Ook om andere redenen hadden ze beter een grotere voorzichtigheid aan de dag kunnen leggen bij hun generalisaties. Het aantal onderzochte mensen is niet groot. Ze vermelden wel dat Boston enkele typische kenmerken heeft als traditioneel hechte ethnische enklaves ('urban villages') die de laatste tien jaar vooral door sanering ('urban renewal') sterk verbrokkeld zijn, een relatief geringe negerbevolking (13%), en een vrij grote 'New Class' bestaande uit een zeer goed opgeleide elite (pp. 39-40), maar ze trekken hieruit niet de konklusie dat hier misschien sprake is van andere problemen dan elders. Ik wil hier niet mee zeggen dat je niet door bestudering van een beperkt aantal mensen inzichten kan krijgen die veel verder strekken dan de onderzochte personen of dan de populatie waar ze statistisch representatief voor zijn; bij een dergelijk explorerend onderzoek kan het juist de bedoeling zijn om verstrekkende nog spekulatieve ideeën te ontwikkelen, die later eventueel nauwkeurig uitgewerkt en geverifieerd kunnen worden. Wat Sennett en Cobb echter doen met hun materiaal gaat m.i. te ver. Ze hebben - en dat maakt niet alleen generaliseren hachelijk, maar doet ook afbreuk aan de betrouwbaarheid van hun weergave van gesprekken - veranderingen in de informatie aangebracht. Voor een deel om de anonimiteit van de onderzochten te handhaven (namen, beroepen, huwelijksdetails), maar de vrijheden die ze zich met hun materiaal veroorloofd hebben gaan verder dan hiervoor nodig is: ze hebben opmerkingen ingedikt, elementen uit verschillende levensverhalen gekombineerd, en zelfs mensen woorden in de mond gelegd, "words they were struggling for, we felt, but couldn't find" (p. 42). Deze presentatie die - naar hun eigen zeggen - dicht aan fictie grenst (p. 43), deden ze om redenen van "clarity and art". Het is nog maar de vraag of Sennett en Cobb hierin geslaagd zijn, maar in elk geval hebben ze het de lezers wel onmogelijk gemaakt enigszins te beoordelen wat interpretatie is en wat weergave van gesprekken.

De grote verdienste van The Hidden Injuries of Class vind ik de wijze waarop beschreven wordt wat mensen elkaar en zichzelf - vaak onbedoeld en ongeweten - aandoen, en de poging dit in verband te brengen met de maatschappij waarin ze leven. Hierbij geven Sennett en Cobb veel psychologische interpretaties die nogal onkontroleerbaar zijn voor de lezers, des te sterker door hun 'kunstzinnige' opvatting van materiaalverwerking. Ze zijn op hun best in hun weergave van een

situatie op school, in het gezin van een discussie tussen een groep vrouwen: ze kijken goed, merken veel op, niet alleen wat er gezegd wordt, maar ook de toon waarop gesproken wordt, de blikken die uitgewisseld worden.

Hun konceptualisering, vooral met betrekking tot cultuur, maatschappij, en individu zijn daarentegen erg ongelukkig; enkele citaten: "... tradition that divorces culture from society.." (p. 8), "... the individual ought to be the master rather than the prisoner of culture" (p. 61).

Verder is het jammer dat het hele boek doordrenkt is van een moraliserende toon. Allerlei beweringen, zoals het bestaan van intelligentieverschillen, worden niet bekeken op hun empirische juistheid, maar snel afgedaan: "let us not worry about the scientific shakiness of this edea" (p. 67), met verdachtmaking van de motieven om zich überhaupt een dergelijke vraag te stellen, en wijzend op de effecten die IQ-onderzoeken kunnen hebben op het verstoren van de gelijkheidsdroom (pp. 60-61). Het boek eindigt met galmende utopische adviezen: "efface standards of dignity, in order to create an actual feeling of dignity threading man to man" (p. 262). Aan wie is deze boodschap gericht? Hoe is dit te bewerkstelligen? Dat blijft bij deze stichtende tekst volkomen onduidelijk.

NOTEN

- 1) Richard Sennett, in 1943 geboren in Chicago, studeerde aan Chicago University en aan Harvard University. Hij doceert sociologie aan New York University. Hij schreef Families Against the City: Middle Class Homes of Industrial Chicago (1970), en The Uses of Disorder. Personal Identity and City Life (1970); hij was editor van Classic Essays on the Culture of Cities (1969), en mede-auteur van Nineteenth-Century Cities, Essays in the New Urban History (1969); verder schrijft hij regelmatig in The New York Times Book Review, de New York Review of Books en Trans-Action Magazine.

Jonathan Cobb, geboren in 1946 in Summit, New Jersey, studeerde aan Columbia University. Hij is bezig met zgn. "working-class studies" aan het Center for the Study of Public Policy in Cambridge, Massachusetts.

- 2) Voor verwijzing van deze artikelen zie literatuurlijst.
- 3) Over "our own (lives)" - waarschijnlijk wordt daar-

mee het leven van linkse intellectuelen bedoeld - komen we in elk geval weinig te weten, het boek gaat over problemen van arbeiders; de toon van Sennett en Cobb is echter zo moraliserend dat je zou kunnen zeggen dat het ook gaat over problemen van intellectuelen: over hun schuldgevoelens.

- 4) Terwijl de omstandigheden voor arbeiders aanzienlijk verbeterd zijn, hoor je vaak over deze samenleving spreken, alsof het nog nooit zo slecht is geweest. Hier zijn m.i. verschillende redenen voor te geven. Ik denk dat velen er zich teleurgesteld over voelen dat de toename van geluk die met de stijging van de welvaart verwacht werd, goeddeels is uitgebleven. Door processen van burokratisering en schaalvergroting is verder het werk voor veel mensen onoverzichtelijker geworden; geestdodend routinewerk is sterk toegenomen, ook door automatisering. Door sekularisering is niet alleen voor velen de wereld 'onttoverd' en het leven zinledig geworden, maar bovendien is de gedachte zelf schuld te hebben aan een lage positie moeilijker te verdragen dan het besef het slecht te treffen door Gods ondoorgrondelijke bestiering. Behalve dat zulke uitspraken over de 'rotheid' van deze maatschappij iets zeggen over de samenleving, zegt het ook iets over degenen die zo'n uitspraak doen; het getuigt van een gering historisch besef, en waarschijnlijk ook van een toegenomen identifikatie met onderliggende lagen, waardoor mensen nu schuldgevoelens hebben om manieren van omgaan met elkaar die ze vroeger vanzelfsprekend vonden.
- 5) Alle citaten in dit stuk zijn verder ontleend aan The Hidden Injuries of Class; ik volsta er dan ook verder mee alleen naar de pagina's te verwijzen.
- 6) Een goed voorbeeld van opoffering en de teleurstelling waartoe dit kan leiden, geeft She's leaving home van Lennon & McCartney:
 ".....
 She (We gave her most of our lives)
 is leaving (Sacrificed most of our lives)
 home (We gave her everything money could buy)

 She (We never thought of ourselves)
 is leaving (Never a thought of ourselves)
 home (We struggled hard all our lives to get by)
"
- 7) Ondanks de uitgebreide marxistische literatuur die hierover gaat, beperk ik me in deze bespreking tot de Hidden Injuries of Class.

Literatuur

Sennett en Cobb, The Hidden Injuries of Class, New York, Random House (Vintage Books edition) (1972) 1973.

De verwijzingen naar de nummers van de New York Review of Books die in dit stuk genoemd worden, luiden als volgt:

Murray Kempton, "Blue Collar Blues", in: The New York Review of Books, Vol. XX, no 1, 1973, pp. 11-12.

Sennett en Cobb, "Betrayed American Workers", in: The New York Review of Books, Vol. XX, no 5, 1972, pp. 31-33.

552/1974